

LIIVI VERBISUFIKSID -nd- ja -ž-

Liivi keeles on 7 algupärast verbisufiksit, mis on erineva produktiivsusega. Väheseid verbe on tuletatud reflekstiivsust väljendavate sufiksitega -b- ja -g-.¹ Suure produktiivsusega on frekventatiive ja retsiprooke tuletav liide -l-.² Suhteliselt palju on tuletatud deskriptiivse või onomatopoeetilise varjundiga verbe ikš- sufiksi abil.³ Suhteliselt vähe on tuletatud translatiivsust väljendavaid verbe nd- sufiksi abil. Keeletarvitusse kuulub neist üleminevat tegevust väljendavatest verbidest vähe. Väheproduktiivne on olnud ka ž- liide.

1. -nd-

alānd 'alandada'.

Alānd, alānt pr. alāndōb, alāntōb herabsetzen, erniedrigen, demüthigen (LDW, 3); Alāndōb, alānd (KA) 'Alandab, alandada'.

Verb alānd leidub üksnes möödunud sajandil tehtud kirjanekuis. Etümoloogiliselt seostub ta vastavate läänemeresoome keelte sõnadega (vrd. e alandada, sm alenta). Tüve saab rekonstrueerida kujul alē-.

---

¹ E. V ä ä r i, Liivi verbisufiks -b- ja -g-. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 344. Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, I, Tartu, 1975, lk. 371-378.

² E. V ä ä r i, Frekventatiivse ning retsiprookse -l- liitega verbid ja algupäraste liidetega adverbid liivi keeles. - Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 323. Toid eesti filoloogia alalt, IV. Tartu, 1974, lk. 35-105.

³ E. V ä ä r i, Liivi verbisufiks -ikš-. Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised, 382, Fenno-ugristica, Труды по финно-угроведению, 2, Tartu, 1976, lk. 67-89.

apāndā 'hapneda'.

Apānd pr. apāndōb gähnen, säuern; sauer machen (LDW, 4); vgl̄ äb_āppānd (LW, 12) 'Õlu ei hapne'; vana gruma vël sizal kis apandub neki lēba apatōks (P 175, M 3:10) 'Vana viha on veel sees, mis hapneb nagu leivajuuretis'; ku panāb sillō apāndān semdi / nōttidi (Kl) 'Kui pannakse sisse hapupiima, kapsaid'; nōttid panāp_ka apāndām (Va) 'Kapsad pannakse ka hapnema'; lēba apāndāB / āppān rok (Mn) 'Leib hapneb, hapnenud kali'; nōttid ni apāndābōD / m_m āppān tegiz (Sr) 'Kapsad nüüd hapnevad'; siis on jälle hapnenud'.

Verb apāndō on igapäevases keeletarvituses. Vasted on olemas lähemais sugulaskeelis, näit. e. hapneda, sm. hapan-tua, krjL hapanzoittada. Tüvi on soome-ugriline ning verbi vōib koos liitega taastada kujul *happantē-.

juōndō 'talutada, juhtida'.

juōnd pr. juōndōb führen, leiten (LDW, 28); ta t'oī entš_ābiz_juōndōš k'odāi (LW, 96) 'Ta tõi oma hobuse talutades koju'; juōndō 'leiten, führen' (GLL, 164); juōndiji tulāB (Kl) 'Junt tuleb'.

Verb juōndō (vrd. e juhendada) on tuletatud lāā-nemereresoomelisest tüvest, mille koos sufiksiga saab taastada kujul *johtantē-. Igapäevases keeletarvituses on tavalisem juōdō 'juhtida, saata'.

kištānd 'kustutada'.

Kistand pr. kistandub (lvSal) abkühlen, lüften (LDW, 87).

Verb kištānd leidub üksnes Sjögrēni-Wiedemanni teoseis. Aluseks on läänemereresoomelise tüvega verb kistō 'kustutada'. Tänapäeval on tavaline kištāntō 'kustutada'. Sugulaskeeltes on vastavaid t-liitelisi kausatiive (vrd. e kustutada, eL kištutada, vdj kusuttāG).

kuōrand 'lugeda'.

Kuōrand pr. kuōrandōb lesen (LDW, 47).

Verb küorand leidub Sjögreni-Wiedemanni teoseis.
L. Kettunen ühendab tüve algupärase verbiga k^uoirⁱ 'korjata, kokku lugeda' ning küorand võiks olla tõlkelaen (vrd. läti lasīt 'korjata, lugeda').⁴

küzänd 'küside'.

Küzänd pr. küzändõb fragen (LDW, 50).

Verb küzänd leidub Sjögreni-Wiedemanni teoseis, mistõttu tüves on veel ü-vokaal. Tänapäeval on keeletarvituses liiteta läänemeresoomeline verb kizzõ 'küside' (vrd. e küside, sm kysyä).

lāikandõ 'laiutada'.

mis jõvam siest livõdõn um ku ta magub ja lājukan-
dub (F 175, M 3:10) 'Mis head on sellest liivlastele, et ta magab ja laiutab'.

Verb lāikandõ on tuletatud ilmselt liivi kooliõpetaja Mart Lepste poolt läänemeresoomelise tüvega adjektiivist laiğä 'lai'. Verb pole tulnud kasutusele.

lāiskandõ 'laiselda'.

Lāiskand pr. lāiskandõb faulenzen (LDW, 52);
kis_u um lāiskandõn, sien püttõb jarä (LW, 182) 'Kes on laiselnud, sellel on puudus'; kis mittõ midegõst äb tie, kis lāiskandõb (Livli, 12, 1932) 'Kes mitte midagi ei tee, kes laiskleb'; sis_u ta lāiskandõB / ta midagõst äptie 'Siis ta laiskleb, ta midagi ei tee'; lāiskandõB / kis um lāiska (Va) 'Laiskleb, kes on laisk'; lāiskandõB / äptõ strõdõ (Mn) 'Laiskleb, kes ei taha töötada'; lāiskandõbõD / kãõt_u set idõ_u kupsõ (Kr) 'Laisklevad, käivad vaid üheskoos'.

Verb lāiskandõ on keeletarvituses, olles tuletatud balti laensõnast lāiska 'laisk'.

lopänd 'lõpetada, lõpule viia'.

Lopänd pr. lopändõb vollenden (LDW, 56).

⁴ L. K e t t u n e n , LW, lk. 165.

Verb lopand leidub Sjögreni-Wiedemanni teoseis. Tuletamisel on aluseks olnud läänemeresoomeline tüvi *loppu (vrd. ka lv loppē 'lõppeda'). Keeletarvitusse kuulub tänapäeval substantiiv lopandõks 'lõpp'.

mārgandō 'mädaneda, roiskuda'.

mārgand pr. mārgandōb faulen, verfaulen (LDW, 61); nāggārd mārgandōbōD (LW, 240) 'Kartulid mädanevad'; ūbbi lekš kuntš kurē mārgandiz jerā (NIK, 201) 'Hobune läks, kuni kurat mädanes ära'; ja kubbo muřtot pūmaterial ỹrgōb mārgandō 'Ja kokkumuretsetud puumaterjal hakkab mädanema'; amād ašād mārgandōbōD (KL) 'Kõik asjad mädanevad'; aina mārgandōb jarā / ku višō tulāB (Mn) 'Hein mädaneb ära, kui vihma tuleb'; vā / miñ siē pēgal irdōb mārgandō 'Vaat, mul see põial hakkab mädanema'; aina mārgandōB / vīla mārgandōB (Va) 'Hein mädaneb, vili mädaneb'; mišsās pū magūb māssō / siē ka mārgandōb jēra (Pz) 'Metsas puu lamab maas, see ka mädaneb ära'.

Verb mārgandō on tuletatud balti laensõnast mārga 'mārg'. Kuigi liivi keeles on verbi mārgandō tähendus erinev teiste sugulaskeelte analoogilistest sõnadest, saab sõnu siiski ühendada. P. Ariste andmeil on vadja keeles adjektiviseerunud kesksõna mārānnū (< *māryānnu) 'mäda, vilets'.

nālgand 'puudust kannatada, nälgida'.

nālgand pr. nālgandōb Mangel leiden (LDW, 67).

Verb nālgand leidub Sjögreni-Wiedemanni teoseis. Otseks vasteks on soome nälkiintyä (NS). Tüvi *nälkä on läänemeresoomeline.

oksnō 'oksendada'.

oksn pr. oksnōb vormiren, sich erbrechen (LDW, 73); didrikkēn vōl krūogvst tultsō oksnōmšst (LW, 263) 'Didrikul tuli kõrtsist tulles oksendada'; oksnōb (ÄH, 161) 'Oksendab'; un bro. utšōš ta. m o.ksnōn siē bo.ř u. lžō (LT, 25) 'Ja sõites on ta oksendanud ussi välja'; un oksnōmšst (Mn) 'Tuleb

oksendada'; un siz um oksnôn (Pz) 'Siis on oksendamud'.

Verb oksnõ (vrd. e oksendada, sm oksentaa, krjL oksenduttada, oksentada) on tuletatud soomeugrilisest tüvest, millele koos suffiksiga saab taastada kujul *oksentä-. Et vokaali kao tõttu sattus kõrvuti neli konsonanti, langes suffiksi d välja (*oksentä- > oksnõ > oksnõ).

paränd 'parandada'.

Paränd pr. parändõb (LvSal parandub) verbessern (LDW, 77).

Verb paränd leidub Sjögreni-Wiedemanni teoseis. Soomeugrilise tüvega sõna seostub samatähendusliku verbiga paräntõ. Varasem kuju on *paranta-.

paškändä 'pasandada'.

Paskänd pr. paskändõb purgiren, Durchfall haben (LDW, 77); paškändäb (KA) 'Pasandab'; üõõpõõga um rujä, ta paškändäb (LW, 276) 'Lambatall on haige: ta pasandab'; lüõõs. paškändäb (Va) 'Loom pasandab'.

Verb paškändõ (vrd. e pasandada, sm paskantaa) on tuletatud soomeugrilist päritolu substantiivist paškä 'pask'.

pⁱerändõ 'pärandada'.

(Peränd pr. perändõb) erben (LDW, 300); ku itt amäd vüibõd tuovo valdust peränd (LG, 469) 'Et kõik võivad taeva valdust pärida'; vüla pⁱerändijji (LW, 300) 'Varanduse pärija'; pⁱerändõks kil ma um külõn (Pz) 'Pärandust ma olen küll kuulnud'.

Verbi pⁱerändõ (vrd. e pärandada, sm perintä) on tuletatud soomeugrilist päritolu sõnast pⁱerä 'pära, lõpp'.

p^otkändõ 'plehku panna, ära joosta'.

p^otkändõ, jära p. (LW, 311) 'Ära joosta'.

Verb p^otkändõ ei kuulu keeletarvitusse. Tüvi *potka on läänemeresoomeline. Üldtuntud on st-liiteline p^otkästõ 'põtkastada, jalaga lüüa'.

rakāndā 'puhastada, rookida'.

Rakānd pr. rakāndōb Fische ausnehmen, reinigen (LDW, 90); rakāndāb (KA) 'Roogib'; lesti um rakāndānāst (LW, 328) 'Lesti tuleb puhastada'; ēzāks vol kaldi rakāndānāst (KL) 'Kõigepealt tuli kalu puhastada'; rakāndāb linād / lesti ka rakāndāB (Va) 'Puhastatakse linad, lesti ka roogitakse'.

Verb rakāndā on tuletatud algupärasest tüvest, mis lei-
dub eesti verbides rakkuma 'noaga õmblust lahti lõikama' (Saa)
rakkuma, rakma 'tapetud looma nülgima' (Trv), rakma 'rappi-
ma, rookima kalu' (Se).

reḡkāndō ~ rikāndō 'rääkida, kõnelda'.

Rōkānd pr. rōkāndōb (rukānd) reden, sprechen, ver-
abreden (LDW, 95); rikāndōb (KA) 'Räägib'; mēḡ reḡkāndizōm
kōgin it tōizōks (LW, 334) 'Me rääkisime kaua üksteisega';
ikā kiḡd sarikāndānd rⁱšk pālō lādō puba, tuḡḡol un velḡ (MLK,
61) 'Ükskord olid uba, tungal ja õlg kokku leppinud matkale
minna'; iz reḡkānd rā ndaki:eldō (LT, 33) 'Ei rääkinud lii-
vi keelt'; Jieds ilma suoddō rōkāndizto vel Rāndakielto Pa-
tikmās ja Gipkōl (RA, I, 60) 'Enne maailmasõda räägiti liivi
keelt veel Patikmaal ja Gipkas'; Ta atroḡkāndis un kītis (EMÖ,
9) 'Ta rääkis vastu ja ütles'; tāmā reḡkāndiz nei (KL) 'Ta
rääkis nii'; kōrli um reḡkāndōn (Va) 'Kaarel on rääkinud'; tē-
mā rikāndōB (Mu) 'Tema räägib'; mis tāmā rikāndōB (Pz) 'Mis
tema räägib'.

Verb reḡkāndō ~ rikāndō (vrd. e rōkāndada) on tuletatud al-
gupärase tüvega sõnast reḡ 'kõne, jutt'.

salāndō 'varastada'.

Salānd pr. salāndōb (lvSal saladub) stehlen, be-
stehlen (LDW, 96); salāndāb (KA) 'Varastab'; salāndōs rikkāks
āp sō (LW, 353) 'Varastades rikkaks ei saa'; ū.ōndzāl va -
rāld / nū.zōn / i.ldzō / lā.nt / sa.lāndōn iā.rāndōz (ULL,
114) 'Hommikul vara tõusnud üles, läinud varastanud ära';
si.z ne vā.ggē je.nnō sa.lāndist (LT, 71) 'Siis nad väga pal-

ju varastasid': Salandiz ammõ, nei ljestõ ku kammõ (IL, 21) 'Varastas kõike, nii lesti kui kammeljaid'; Siepierast ku äbjõvad mõtkõd tulbõd ulzõ sydämst, tappimi, abjelamiz rikimi, puortimi, salandimi (UT, 33) 'Sellepärast et halvad mõtted tulevad südamest välja, tapmine, abielu rikkumine, porduelu, varastamine'; saländõn rõdõ / saländõb, ibiži (Mn) 'Varastanud raha, varastab hobuseid'; saländõB / salliz / al-õ mittõ iks nãgõ (Sr) 'Varastab salaja, et mitte keegi ei näeks'.

Verb saländõ on liivi algupärane sõna. P. Ariste peab sõna soomeugriliseks, kirjutades: "В основном словарном фонде ливского языка имеется много таких слов финно-угорского происхождения, которые не знают другие прибалтийско-финские языки, например: ruja - "больной", umar - "яблоко", saländõ - "красть", türgõz - "перо", kãla - "остров", sẽmda - "молоко" и т.д."⁵ L. Kettunen ühendab semantilistest raskustest hoolimata liivi saländõ, eesti salgama ja soome salata.⁶ J. Mägiste ühendab liivi sõnad salai 'varas' ja saländõ 'varastada' mordva verbiga salams.⁷

uländ 'ulguda, vinguda'.

Uländ pr. uländõb heulen, winseln; summen (LDW, 122).

Verb uländ leidub Sjögreni-Wiedemanni teoseis. Hili-semas keeletarvituses on vastav substantiiv uländõks 'ulgumine, ulg'. Tuletamisel on lähtunud verbist ullõ 'uluda', mille tüvi ulv- on algupärane.

upändõ 'uppuda'.

Upänd pr. upändõb, jera u. ertrinken (LDW, 123); mis ma sin nittõ læp paldin upändõm (LW, 457) 'Mis ma sinna heinamaale nüüd lähen uppuma'; u-ppändõbõd, jera (LT, 41)

⁵ П. А. А р и с т э, К вопросу о развитии ливского языка. - Академия Наук СССР, Институт языкознания, Труды Института языкознания, IV, Москва 1954, стр. 257.

⁶ L. K e t t u n e n, LW, lk. 353.

⁷ J. M ä g i s t e, Liivi sõnaseletusi. - Eesti Keel, 5, 1931, lk. 130.

'Upuvad ära'; ama se sigäd bara aillis merre sizol un upändist jara siezo veddo (EMÖ, 27) "Kogu seakari jooksis merre sisse ja uppus sellesse vette"; ja kāra ētis ēntšta kūolta päld jarro ja upandiz jara (UT, 131) 'Ja kari heitis ennast kaldalt järve ja uppus ära'; ikš matruz vol upändön jarā (F 175, M 1:15) 'Üks madrus oli uppunud'; upändõbõd rõust (Kl) 'Inimesed upuvad'; irèl ikš p^oiški v^ogl upändän (Va) 'Irel oli üks poisike uppunud'; ristiŋg upändõB (Mn) 'Inimene upub'.
 Verb upändõ on tuletatud algupärasest tüvest upo- (vrd. e uppuda, sm uppoutua).

üländ 'ülendada, kõrgendada'.

Uländ s. ulānt (LDW, 125).

Verb üländ leidub Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus viitega nt-sufiksilisele tegusõnale. Tüvi ül- on algupärane ning sama kui adverbides illõ 'ülal', ilzõ 'üles' jts.

Kokku on registreeritud 22 nd- sufiksilist verbi. Kõik nad märgivad translatiivset tegevust, enamik neist on sealjuures sihilised. Keeletarvitusse kuuluvad apändõ, juondõ, läiskändõ, märgandõ, oksnõ, paškändõ, pⁱerändõ, rakändõ, rekändõ ~ rikändõ, saländõ, upändõ - kokku 11 verbi. Tundmatuks on muntunud aländõ, kiständ, küoranD, küzänd, läikändõ, lopänd, nälganD, paränd, p^otkändõ, uländ, üländ - samuti kokku 11 verbi. Viimaseist 9 on Sjögreni-Wiedemanni teoseis da-infinitivis nd-listena; kirjakeele uudissõnana on tarvitatud verbi läikändõ ning individuaaltuletisena Kettuse sõnaraamatus esinevat p^otkändõ.

Algupärane läänemeresoome või soome-ugri tüvi on tuletamisel aluseks olnud verbides aländ, apändõ, juondõ, kiständ, küoranD, küzänd, läikändõ, lopänd, nälganD, oksnõ, paränd, paškändõ, pⁱerändõ, p^otkändõ, rakändõ, rekändõ ~ rikändõ, saländõ, uländ, upändõ, üländ. Balti tüvest on tuletatud läiskändõ ja märgandõ.

Sufiks -nd- (sõnas oksnõ foneetilistel põhjustel (-n) sisaldab soomeugrilise nt-ühendi, millele on varasemas läänemeresoome algkeeles võinud liituda muid elemente.⁸ Liivi

⁸ E. N. S e t ä l ä , ÄH, lk. 100; T. L e h t i s a - l o , PUA, lk. 351.

keele ainestikku arvestades on võimalik liite varasemaks kujuks rekonstrueerida *-nta- (eesvokaalne variant *-ntä), mis andis reeglipärase kjuju -nd-.

52830-sõnalise kaasaegse liivi keele teksti analüüsisist selgub, et tarvitamissageduselt reastuvad sõnad järgmiselt: rekändõ-rikändõ (49), saländõ (14), upändõ (9), juondõ (3), märgandõ (3), oksnõ (2). Ülejäänud keeletarvitusse kuuluvad sõnad tekstis ei esine, nende olemasolu on selgitatud küsitluste teel.

2. - ž -

bēndžžē 'pomiseda, põmiseda, sumiseda'.

Bōndž pr. bōndžōb (LDW, 12) 'Sumiseda'; mēdliŋkrizd
bēndžžēbēD (LW, 22) 'Mesilased sumisevad'; mⁱedliŋkist ka
bēndžžēdēD (Kl) 'Mesilased ka sumisevad'; bēndžžēB / seli mā-
rā tiemi ta v^uolks (Va) 'Sumiseb, selline müra tegemine see oleks'.

Verb bēndžžē (vrd. e pōmiseda, sm pomista) on lääneme-resoomeline ning varasemaks kujuks saab taastada *pomise- (vt. ka bomikšē, FU, 2, lk. 68). Muutus p > b sõna alguses on onomatopoeetilistes sõnades võimalik.

dēžžē 'väriseda, vappuda, rappuda'.

Dōž pr. dōžōb (dūrž pr. dūržōb) beben, erschütt-ert werden, erzittern (LDW, 14); lašēbēt_{ku} lāb rūtⁱtā dē-
žžēbēD (LW, 37) 'Lasevad, nii et aknaruudud värisevad'; dē-
žžē, dūržžē (GIL, 141) 'Rappuda, väriseda'; si^s s^t a^m lānd
je^tspēdān neⁱku a^{ma} i^lma dē^ržžēn (LT, 23) 'Siis ta on läinud edasi, nii et kogu maailm on värisenud'; lābūd
dēžžēbēD (Kl) 'Aknad värisevad'; kīlmast dēžžēB (Sr) 'Kūlmast väriseb'.

Verb dēžžē (vrd. e tārisēda, sm tāristā) on onomatopoeetilist päritolu. Varasemaks kujuks saab taastada *tā-

rise. Muutus t > d on onomatopoeetilistes sõnades hääliku-
seaduslik.

gil(d)žž 'kiliseda, kõliseda'.

gilš pr. gilšob (LDW, 17) 'Kõliseb'; gilžab (ÄH, 4)
'Kõliseb'; tämmân rō gilžis kabàtsā (LW, 57) 'Tal raha kõ-
lises taskus'; un ku¹ne kũ¹lābāt¹edā k¹ellō ge¹lžām (LT,
48) 'Ja kui nad kuuluvad seda kella kõlisesmas'; kiela gilžāB
(Kl) 'Kell kõliseb'.

Verb gil(d)žž (vrd. e kiliseda, sm kilistä, krjL ki-
listä) on tuletatud onomatopoeetilisest tüvest *kili-, mil-
le koos sufiksiga saab taastada kujul *kilise-. Muutus k > g
sõna alguses on reeglipärane onomatopoeetilistes tüvedes.

gləbžž~gləbžž 'klõbiseda, klobiseda'.

Gləbš pr. gləbšob klappern, anschlagen (LDW, 18);
lāb¹lōdad gləbžžāB (LW, 58) 'Aknalauad klobisevad'; āmbā¹
gləbžžāB (Va) 'Hambad klõbisevad'; lōdad gləbžžāB (Kr)
'Lauad klobisevad'.

Verb gləbžž~gləbžž (vrd. e klõbiseda, klobiseda, sm la-
pista, lopista) pärineb onomatopoeetilisest tüvest, mille
koos sufiksiga saab taastada kujul *klopise- *klepise-.
Kitsamalt on tuntud variant gləbžž.

grābžž 'krabiseda'.

Grābž pr. grābžob klappern, rascheln (LDW, 18);
grābžž (LW, 62) 'Krabiseda'; ne¹ka kōak¹ ka grābžžB (Va)
'Nagu kasukas ka krabiseb'.

Verb grābžž (vrd. e krabiseda, sm rapista, krjA krabis-
ta, grabišta, vdj krabissa) on tuletatud onomatopoeetili-
sest tüvest, mille koos sufiksiga saab taastada kujul *kra-
pise- (vrd. ka krābikšē, FÜ, 2, lk. 74-75). Läti verbid gra-
bēt ja grabināt võivad olla mõjustatud liivi verbist.

keržž 'käriseda, lāriseda'.

pi¹ u¹tāb¹ nekka me¹tsā keržžB (LW, 116) 'Koer haugub, mi

et mets käriseb'; metsä nei kerzõks / ku piñ utab (KL) 'Mets nagu käriseks, kui koer haugub'; kerzõb / piñ päl sõp k'ittõ (Va) 'Läriseb, koera kohta öeldakse'; Mis tæg sidä rükõt ja ourõt, nei ku ama ilma kerzõb? (JL, 54) 'Mis te nii nutate ja karjute, nii et kogu maailm käriseb?'

Verb kerzõ (vrd. e käriseda, sm kärsiä, krj kärzi-, vđj tšärsiä) on tuletatud onomatopoeetilisest tüvest, mille koos sufiksiga saab taastada kujul *kärise-. Foneetiline variant on Sjögreni-Wiedemanni sõnaraamatus leiduvas ühendis Korziä pusk (LDW, 51).

kibzõ 'kibiseda, kipitada'.

nõgõ kibzõb (LW, 123) 'Nahk kipitab'; kibzõb / ku sinnän um midäd katki // vanä sēmdä ka kibzõb (KL) 'Kipitab, kui sul on midagi katki. Vana piim ka kibiseb' ne ku seüläks/ nei kibzõb (Va) 'Nagu sügeleks, nii kipitab'; un kiñgan tōmi kibzõb, õigis jelämiz pierro (EMÖ, 12) 'Ja kelle tahtmine kipitab õige elu järele'.

Verb kibzõ (vrd. e kibiseda, sm kivistää, krjA kivistä, krjL kibištää, vps, kibištää) on tuletatud onomatopoeetilisest tüvest, mille koos liitega saab taastada kujul *kipise-.

merzõ 'müriseda, uriseda'.

Murz, murš pr. murzõb (lvSal murz pr. murzub) lärmen, poltern, rauschen (LDW, 65); pitki merzõb (LW, 201) 'Pikne müriseb'; piñ um kezzi / merzõb (Va) 'Koer on kuri: uriseb'; pitki mirzõb (Pz) 'Pikne müriseb'; mõrzõb ku pitki, äb uo pitki (JL, 53) 'Müriseb kui pikne, ei ole pikne'; Me-tõr irgiz mõrõ (Līvli, 1, 1931) 'Moeter hakkas mürisema'.

Verb merzõ (vrd. e müriseda, sm myristä, möristä, krjA mörista, vđj mürissä) on tuletatud onomatopoeetilisest tüvest, mille koos liitega saab taastada kujul *mürise-.

mudzõ 'kubiseda, kihiseda, mudiseda'.

Mudz pr. mudzub wimmeln (LDW, 64); kärmist mudzõbõd

it_kuežōs (LW, 233) 'Kärbsed kubisevad ühes kehas'; kukrist mudžōbōD (Kl) 'Putkad kihisevad'.

Verb mudžō (vrd. e mudiseda, sm mutista) on tuletatud onomatopeetiliseist tüvest, mille koos liitega saab taastada kujul *mutisə-.

neržō 'uriseda, krudiseda'.

Nerž pr. neržōb (nerž pr. neržōb) knarren, brummen, marren (LDW, 72); rebbi neržiji nekka piñ (LW, 245) 'Rebane urisevat nagu koer'; ta šb_utà / ta set neržōB (Kl) 'Ta ei haugu, ta vaid uriseb'; piñ neržōB / ku um kezzi / utamōst šb_utà (Va) 'Koer uriseb, kui on kuri, haukamise kombel ei haugu'; entš tubas külōn piñō nōržōm (LF, IV) 'Oma toas kuulnud koera urisemas'; Ta nōržōb vāgiž (Līvli, 12, 1932) 'Ta uriseb vaikselt'; ja lum jālgađ all nōržiš (Līvli, 3, 1935) 'Ja lumi jalgade all krudises'.

Verb neržō (vrd. e nōriseda, sm nurista, krjA nurissa) on tuletatud onomatopeetiliseist tüvest. Koos liitega saab selle taastada kujul *nerisə-~nurisə- (vt. ka nerikšō, PU, 2, lk. 77).

tšūžō 'sisiseda, sohiseda, sahiseda'.

Tšūž pr. tšūžōb (vSal tšūkst) zischen, sausen, flüstern, zischeln (LDW, 117); va ku ūška tšūžōB (LW, 436) 'Vaat, kuidas uss sisiseb'; itš_kabāD tšūžōbōD (Kl) 'Ütelugu sisisevad'; un ūška, ku um kezzi, sis_ta tšūžōB (Va) 'Ja uss, kui on vihane, siis ta susiseb'; ni tulab nei-jen miri-ne neiku ne pōžōđ tšūžōbōđ (LF, IV) 'Siis tuleb nii palju surmaid, et pōžōđ sahisavad'; pušit_tšūžōbōD, munāđ likkōbōD (LF III) 'Putsid sahisavad, munad liiguvad'.

Verb tšūžō (vrd. e. susiseda, sm sohista) on onomatopeetiliselt päritolu. Verbi koos liitega saab taastada kujul *susisə-~sosisə-. Häälikuliselt lähedane on lätikeelne šūžēt, kuigi laenamist ei saa nentida.

veržō 'väriseda'.

Verž pr. veržōb, verž, verš (vSal varž, verz pr.

varzub, verzub) zittern, beben, erschüttert werden (LDW, 132);
kilmast ašbōd veržābōd (LW, 479) 'Külmast hambad värisevad';
veržāB / ku ristīngān um kīlma (Sr) 'Väriseb, kui inimesel
on külm'; vanādān veržāp pē īx entšōst (Kl) 'Vanadel väriseb
pea iseenesest'; verž, verž, ābē-lēd tūl sīnda veržtub (VL,
260) 'Värise, värise, haavalekt, tuul sind väristab'.

Verb veržā (vrd. e väriseda, sa väristā) on tuletatud
onomatopoeetilisest tüvest, mille koos liitega saab taastada
kujul värise-.

Kokku on registreeritud järgmised 12 ž-liitelist sõna:
beñāžā, deřžā, gil(d)žā, glēbžā, glābžā, grābžā, keřžā, kībžā,
meřžā, mūdžā, neřžā, tšūžā, veržā. Kõik nad on onomatopoeeti-
list päritolu ning väljendavad kestvut tegevust. Kõik 12 ver-
bi kuuluvad keeletarvitusse, 10 on olemas Sjögreni-Wiedeman-
ni sõnaraamatus, puuduvad keřžā ja kībžā. Verbid lähtuvad al-
gupärastest tüvedest, sõnadel grābžā ja tšūžā on lähedased
vasted läti keeles. Sõnad beñāžā, deřžā, gil(d)žā, glēbžā,
glābžā, grābžā algavad helilise kulusiiliga, kuigi sugulas-
keeltes vastavad verbid on helitu alguskulusiiliga. Onomato-
poeetilistes verbides on b, d, g sõna alguses ootuspärane.⁹

Sufiksi varasemaks kujuks saab taastada -ise-, mis on
aluseks nii ž- kui ka ikā-liitele. Mitmed verbid esinevadki
kõrvuti enam-vähem samas tähenduses: beñāžā ja bonikšā,
gil(d)žā ja gilikšā, grābžā ja krābikšā, meřžā ja merikšā ~
murikšā, neřžā ja nerikšā ~ murikšā.

52830-sõnalise kaasaeuse liivi keele teksti analüüs kin-
nitab, et tarvitamissageduselt reastuvad sõnad järgmiselt:
veržā (3), deřžā (1), gil(d)žā (1), meřžā (1).

Ö L u h e n d i d

KMÖ = Das Evangelium Matthäi in den östlichen Dialect
des Livischen zum ersten Male übersetzt von dem Liven

⁹ E. N. S e t ä l ä , ÄH, lk. 4.

H. P o l l m a n n , London 1863; F = ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi fondide liivi materjalide mapid (M); FU = Fennougristica, 2, Tartu Riikliku Ülikeoli Toimetised, 382, Tartu 1976; GLL = L. P o s t i , Grundzüge der livischen Lautgeschichte.- Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia LXXX. Helsinki 1942; JL = P. D a m b e r g , Jemakiel lugdöbräntöz sküel ja kuod pierast, I. Helsinki 1935; LDW = F. J. W i e d e m a n n , Joh. Andreas Sjögren's Gesammelte Schriften, II_{II}. St. Petersburg 1861; LF = ENSV TA Fr. R. Kreutzwaldi nim. Kirjandusmuuseumi arhiivraamatukegu liivi keele fondid; LG = F. J. W i e d e m a n n , Joh. Andreas Sjögren's Gesammelte Schriften II_I. St. Petersburg 1861; Livli = ajaleht "Livli", nr-d 1, 1931; 12, 1932; 3, 1935; Li = K. S t a l t e , Livõ lölöd, Tallinna 1924; LP = J. M ä g i s t e , Liiviläisiä tekstejä. - Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 276. Helsinki 1964; LW = L. K e t t u n e n , Livisches wörterbuch mit grammatisches einleitung. - Lexica Societatis Fennougricae, V. Helsinki 1938; NS = Nyky-suomen sanakirja, I-III, Pervoo-Helsinki 1966; PUA = T. L e h t i s a l o , Über die primären ururalischen ableitungssuffixe. - Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia, LXXII, Helsinki 1936; RA = Rändalist äjgarantöz 1933 äjgastön. Rīga 1933; ULS = L. K e t t u n e n , Untersuchung über die livische sprache, Tartu 1925; UT = Üž testament, Helsinki 1937; VL = O. L o o r i t s , Volkslieder des Liven. - Õpetatud Eesti Seltsi Toimetused, XXVIII, Tartu 1936; AH = E. N. S e t ä l ä , Yhteissuomalainen Männehistoria. Helsinki 1890.

e = eesti keel; eL = lõunaeesti murre; li = liivi keele Ira murrak; Kl = liivi keele Kolka murrak; Kr = liivi keele Koštrõgi murrak; krj = karjala keel; krjA = karjala keele anuse murre; krjL = karjala keele lüüdi murre; lvSal = liivi keele salatsi murre; Mn = liivi keele Mustanumme murrak; Pz = liivi keele Piza murrak; Saa = eesti keele Saarde murrak; sm = soome keel; Sr = liivi keele Sikkõgi murrak; Trv = eesti keele Tarvastu murrak; Se = eesti keele setu murre; Va = liivi keele Vaide murrak.

ЛИВСКИЕ ГЛАГОЛЬНЫЕ СУФФИКСЫ -nd- и -ī-

В ливском языке встречается всего 7 глагольных суффиксов, продуктивность которых различна. Относительно малопродуктивными являются суффиксы -nd- и -ī-. По письменным, рукописным и устным данным, с помощью суффикса -nd- образовано 22 глагола, а суффикса -ī- - 12 глаголов. Все nd--глаголы выражают переходное действие, а ī--глаголы - продолжительное действие как оноματοпоэтические слова.

Суффикс -nd- исконный и в более древней форме реконструируется в виде *-nta, *-ntā. Суффикс -ī- также исконный, возникший из *-ise-, из которого образовался также -ikš. В начале некоторых глаголов выступают b, d, g, но это закономерно в оноματοпоэтических словах.

Из 22 nd-глаголов 11 входят в активный словарный состав, 11 в пассивный. Всего 20 основ исконного происхождения. В глаголах lāikandš и mārgandš основа заимствована из латышского языка. Все ī-глаголы относятся к активному словарю.

Анализ текстов /55830 слов/ показывает, что наиболее частотными являются: 1/ nd-глаголы rekāndš ~ rikāndš 'говорить', salāndš 'красть', upāndš 'тонуть', juvāndš 'руководить', mārgandš 'истлевать', okānš 'рвать'; 2/ ī-глаголы veīzš 'дрожать', deīzš 'громыхать', gild(ī)š 'звенеть', meīzš 'прохотать'.

E. V Ä Ä r i
(Tartu)

DIE LIVISCHEN VERBALSUFFIXE -nd- UND -ž-

Z u s a m m e n f a s s u n g

In der livischen Sprache gibt es 7 Verbalsuffixe von unterschiedlichen Produktivität. Verhältnismäßig gering ist die Anzahl der durch -nd- und -ž- abgeleiteten Verben. Auf Grund der schriftlichen, handschriftlichen und mündlichen Materialien und Angaben sind mit dem Suffix -nd- 22 Verben gebildet worden, mit dem Suffix -ž- 12 Verben. Alle Verben auf den Suffix -nd- bezeichnen eine translative, auf Suffix -ž- aber eine anhaltende Naturlaute nachahrende Tätigkeit, sind also der Herkunft nach onomatopoetische Wörter.

Das Suffix -nd- ist genuin, seine frühere Form ist *-ise-, die auf die Grundlage für das -iks- bildet. Mehrere Verben mit dem Suffix -ž- beginnen mit dem stimmhaften Verschlusslaut b, d, g, was in onomatopoetischen Wörtern als lautgesetzlich anzusehen ist.

Von den Verben auf -nd- stehen 12 im Sprachgebrauch, 12 sind passiv geworden. 20 Verben haben genuinen Stamm, während der von Verben läikandž und mārgandž aus den baltischen Sprachen stammt. Der Stamm der Verben auf -ž- ist genuin und die Verben sind auch heute gebräuchlich.

Die Textanalyse ergab für diese Verben der Gebrauchshäufigkeit nach folgende Reihenfolge: 1) Verben auf -nd-: rekandž ~ rikandž 'sprechen', salandž 'stehlen', upandž 'ertrinken', juondž 'führen, leiten', mārgandž 'faulen', oksnž 'sich erbrechen'; 2) Verben auf -ž-: veržž 'zittern', deržž 'dröhnen', gil(d)žž 'klingen, klirren', mežžž 'donnern'.